Terbiye

Tâlî Tahsilde Vahdet -5-

Ayrılıklarımız nereden geliyor?

Sultânî tedrîsâtı hakkında yazdığımız makalelerin dördüncüsünde tâlî tahsilde vahdet meselesi mevzû‘-i bahs etmiştim. Fakat o makale nihayet bir mukaddime mâhiyetinde idi. Burada ise doğrudan doğruya o mevzûya dâhil oluyorum.

Malumdur ki ayrılıkları def ü ref‘ edebilmek birleşilen noktaları bulmakla, birleşmekte; o ayrılıkların mâhiyet ve sebeplerini keşfetmekle mümkündür. Geçen defa biz gayet umûmî ve beşerî bir tarzda insanlar arasındaki müşterek evsâf ile mütebâyin evsâfı dilimiz döndüğü derecede kâri’lerimize hatırlatmaya çalışmıştık. Artık burada, kendi memleketimizdeki mevcut irfan müesseselerine bakıp onlar hakkında fikirlerimizi beyân edebiliriz.

Her demokrat millette olduğu gibi -resmen- bizde de mu‘ayyen “sınıf (Caste)” teşkîlâtı mevcud değildir. Fakat ayrı ayrı alâmet-i fârikalarıyla başka başka kisve ve serpuşları bulunan ve menşe’leri muhtelif olan meslek müntesipleri vardır ki, câlib-i nazar birer zümreyi teşkîl ederler. Bu alâmetler “kalpak”, “sarık”, “fes”; müntesiplerinin ismi de “asker”, “hoca”, “başıbozuk”dur.

İlk iki zümrenin yetiştiği yerler “dârü’t-tederrüs” olmaktan ziyâde birer i‘mâlâthâne vaziyetindedir. Çünkü gerek medrese ve gerek askerî i‘dâdîlere mu‘ayyen bir enmûzece göre ta‘lîm ve terbiye edilen efrat, eğer o enmûzece uygun olmaz; o gâyeye hâdim bir fert vaziyetinde bulunmazsa hemen o muhitten hârice çıkarılır. Bu ihraç keyfiyetinin hudus bulmaması için her iki müesseseye dâhil gençler, her iki müessesenin gâye-i mahsûsuna göre yoğurulur ve mensuplarının kıymet-i ferdiyesi ancak kıymet-i meslekiyyeleriyle ölçülür. Bi’l-farz askerî i‘dâdîde her derste muvaffak olan bir efendi, iyi ta‘lim yapamazsa o mektep dâhilinde tam bir kıymet alamaz. Medresede her okutulan mevâdd-ı dersiyyeyi kavrayabilen bir genç, zihnini bazı şüpheler ve işkâllerle yorar ve bu da o muhitte işitilirse orada dikiş tutturamaz. Her iki müessesenin ellerinde birer kalıp vardır; kendilerine dâhil olan fertleri yoğurup o kalıba dökmek ve arzu ettikleri şekilleri onlara vermek isterler. Bundan dolayı genç yaşında tahsîl-i tâlîsini gerek askerî mekteplerde ve gerek medresede yapan evlâd-ı

vatan birer “dârü’t-tedrîs”den ziyâde bir “i‘mâlâthâne”ye dâhil oluyorlar demektir.

Diğer cihetten bu gibi müessesât, efrâdına, yine kendi tarafından i‘mâl edilmiş birer gözlük vermektedir. Bunların camları renklidir; gözünüze taktığınız zaman olanı olduğu gibi değil, gözlüğün gösterdiği gibi görürsünüz. Birinin camı kırmızıdır bakan her tarafı kan renginde görür ve etrafına camdan baktığının bile [farkında] bulunmaz. Bu hâli ihtâr etseniz hata etmediğini iddia eder. diğerinin camı siyahtır. Bunu takan her yerde kesîf, kara bir duman çökmüş zanneder ve o dumanın sıyrılması fecr-i mahşere kalmıştır, der. İşte bu görüşler; bu kızıl, bu kara görüşler alelâde zamanlar için o derece mü’essir olmasa da hayat ve memat milleti alâkadar eden bir çok mühim ve nâzik anlarda telâfîsi pek güç putların kırılması için birer sebep olur ve o sebepler koca bir cemâati ya kızıl bir derenin kenarına, yâhud koyu kara gölgeler içerisine sevk edebilir.

Böyle müteferrik terbiyeler almış, meslek müntesibi olmaktan ziyâde bir ocak mensûbu vaziyetinde bulunan efrat, mu‘ayyen bir gâye için yetiştirildiklerinden kat‘an düşüncelerinde bî taraf olmazlar. Aksı iddia kendileri tarafından vâki‘ olsa bile hakîkate mukârın olamaz. Onun için hâdisâta bakışları o hâdisâtı tevlîd eden sebepleri görüşleri, be-hemehâl tek cephedendir. Bi’n-netîce ve ‘ale’l-husûs memleket meselelerinde ıslah çareleri mevzû‘-i bahs olduğu zaman düşüncelerini kestirip atarlar. Onları bir milleti tahrik, bir tabur askeri yürüyüşe sokmak kadar kolayıdır; bir cemâati terakkîye sevk, bir çömeze “Mutavvel” [Teftâzânî’nin belâgat ilmine dair eseri. Bu eser Yakub Sekkakî’nin Miftâhü’l-‘ulûm adlı kitabının belâgat ilmine dair üçüncü bölümünün Hatib Kazvînî tarafından Telhîsü’l-miftâh adıyla ihtisâr edilen kitabın şerhidir] okutmak nev‘inden basit bir iştir. Bir emr-i yevmî ile “hurûfâtı” tebdîl edeceğine kâ’il askerler, sadece va‘z ü nasîhâtle müslümanları necâte sevk edeceğine inanmış hocalar görmedik mi?!..

Milletin felâhını ancak kendi da‘vâlarının subûtunda gören ve başkasını kemâl-i ta‘assubla inkâr ve istihfâf eden bu görüşlerin milletimize ettiği fenalıkları burada sayacak diyilim. Tarihimiz bu babda kâfî delâ’ile mâliktir.

Çekirdekten alınma terbiyeler böyle tek zâviyelerden etrafa bakmak fenalığını tevlîd ettiği için, bugünkü medenî milletler yavaş yavaş ocakçılıktan kurtulmaya çalışıyorlar ve nitekim bir çoğu da bundan halâs olmuştur. Bi’l-hâssa bu vahdete orta tedrîsatta fevkal‘âde bir dikkat ibrâz ediyorlar. Çünki geçen makalede de arz ettiğim vecihle gençlerin maneviyatları

en ziyâde bu devrede ta‘azzum etmeye başlıyor ve tesânüd-i ictimâ’î en çok bu zamanlarda vücûda geliyor.

Biz ki -Avrupâî manada alınmak şartıyla- medeniyet yolunda büyük bir süratle yürümeye mecbur bir milletiz; her milletten daha çok “birleşmek” zarûretinde bulunuyoruz, demektir. İhtilaf ve teferruk, nereden geliyorsa arayıp bulmak ve o menhûs deliği kapatmakta muztarız. Ve evvela sağdan soldan sıkıştırıla sıkıştırıla bir dakîka huzûra nâ’il olamayacağımız muhakkaktır. Binâ’en ‘aleyh mesele sadece de bir tahsil meselesi değil, koca bir milletin hayat ve memâtı meselesidir. Hâl-i hazırda bu husûsâtın hallini mübeşşir bir alâmet-i fikriyye görülmediği gibi, münâkaşasına bile şâhid olamadığımızdan dolayı büyük bir azâb-ı derûnî hissetmeli ve yarın doğup kendilerini bu derece ihmâl ettiğimizi düşünerek kemiklerimize kadar pek haklı bir sûrette küfredecek olan ahfâdımızın vereceği hükm-i bî emândan korkmalıyız. Zira bugün ihtiyarlar atâlet uykusunda, gençlerimiz kuru münâkaşa ve müşâteme kaygısında. Bu gibi ciddî meselelerle beynini yoran ise ne ihtiyarlar, ne de gençler arasında nâ-mevcûd. Efrâd-ı milleti irşâd vazîfesiyle mükellef olan münevverlerimiz hayfâ ki, ya kolay bir servet, ya kolayca şöhret te’miniyle meşgul.

Gören köz kılağuz istemez [görünen köy kılavuz istemez], şu ihtilaf hastalığının ehemmiyet ve vahâmeti bu sûretle tezâhür ve teyakkun edildikten sonra iş, onun izâle ve vahdetin te’sisine kalır, bu hususta tevassulü/tevessülü lazım gelen çareyi aramak muktezîdir.

Evvela askerî kısımdan başlayalım:

Malumdur ki zabit çıkabilmek için “Harbiye” mektebi gibi askerî mekâtib-i ‘âliyeden birini bitirmek ve onlardan şehâdetnâme almak lazımdır. Şüphe yok ki bu böyledir ve böyle olmalıdır da. Fakat ‘âlî askerî mekteplerinin bir de tâlî kısımları vardır ki, asıl da‘vâmız bunlar hakkındadır. Bi’l-farz Kuleli İ‘dâdî Askerî’nin programı aşağı yukarı eski teşkilata göre de sultânîlere müsâvî denilecek derecede müşâbihtir. Yalnız iki müstesnâ hâriç, ekser-i mu‘allimîni de zabıtlardan mürekkeptir. Hiç kimse inkâr edemez ki, eski ve mülğâ askerî rüşdiyeleriyle ve askerî i‘dâdîleri memlekete cidden pek kıymetli zevât yetiştirmiştir. Bunlar sadece askerlikte değil, ‘ale’l-umûm ilm ü fen sahasında da şâyân-ı dikkat zevâttır. Bi’l-hâssa riyâziye ve coğrafya ile tarihte o devrin en mütebahhir adamları askerlerdendi. Sebebi ise bu müesseselerde şiddetli bir inzibat, sıkı bir terbiye, sopalı ve izinsizli [tatil günlerinde izin kullanımına müsade etmeksizin] bir ta‘lîm usûlü câriydi. Bu esaslı usûl, fena netîce

vermiyordu. Çünki sıkıyı gören talebe derslerine dikkatle çalışıyor, lâzım gelen terbiye-i askeriyeyi pek ‘a’lâ iktisâb ediyordu.

Bu tarz-ı terbiye âcilen semere verdiği için müsmir görünüyorsa da “teşebbüs-i şahsî” ve “hürriyet-i irâde”deki meziyetleri dumûra uğrattığından “vakar” gibi mükemmel bir insana lâzım olan bir sıfatı “gurur” şeklinde şişirdiğinden dolayı muzırdır. Artık bütün terbiye sistemlerinde birer “pür nesîb” hükmünde bulan bu iki meziyeti ifnâ ettiği için bi-tekrâr askerî bir terbiyenin -tâlî tahsilde- ihyâsı mümkün olamaz. Zaten askerî i‘dâdîlerde geçen müddet-i tederrüsiyye müddet-i askeriyyeye dâhil değildir. Ancak harbiyyeye duhûlden i‘tibârendir ki, bir efendinin hayât-ı askeriyyesi başlamıştır. Demek ki askerî i‘dâdîleri askerlikten ma‘dûd değildir.

Diğer cihetten iyi bir asker olmak için “çekirdek”ten yetiştirmeye de hiç hâcet yoktur. Harb-i umûmîde muhayyiri’l‘ukûl fedâkârlıklar gösteren ve hiç olmazsa yüzde altmışı muvazzaf zâbitân ile iktidâr-ı askerîce müsâvî olabilir ihtiyât zâbitleri bu iddiâmızı isbâta en celî bir şâhittir.

Medârise gelince:

Serbest câmi derslerinin lağvından sonra 1330 senesinde neşr edilen ıslâh-ı medâris nizâm-nâmesiyle te’sîs olunan Dârü’l-Hilâfeti’l-‘Aliyye medresesinin programı tedkîk edilsin. Tâlî kısımlarındaki mevâdd-ı dersiyye aşağı yukarı sultânîlerin aynıdır. Sekiz sınıftan ibâret olan kısm-ı tâlîde umûmiyetle 41 ders var: Kur’ân-ı Kerîm, tefsîr, hadîs, fıkıh, usûl-i fıkıh, kelâm, siyer-i nebî gibi yedi; lisan dersi ve fünûn-i hâzıraya ait 27 ders var. Bunların hepsi -tefsîr ile hadîs ve fıkıh müstesnâ- sultânî programlarında dâhildir. İyi bir hoca olmayı [aklında] kurmuş herhangi bir genç sultânîde lâzımî vecihle çalışır ve edebiyat kısmından şehâdetnâme almaya muvaffak olursa medresenin âlî kısmını pek güzel takip edebilir. Çalışmayacak olursa ha Dârü’l-Hilâfe Tâliyesi’nde okusun ha Vefâ Sultâniyyesi’nde okusun hepsi müsâvîdir.

Burada sadece nazar-ı dikkate alınacak bir mühim nokta var: Dârü’l-Hilâfe aksâm-ı tâliyesinde ihtimâm edilen sarf, lügat, nahiv, mantık, belâgat-ı Arabiyye, vaz‘, âdâb, mükâleme ve tatbîkât ve kitâbet-i Arabiyye gibi lisân-ı Arabî husûsunda vaz‘ edilen derslerin sultânîlerde ne derece muvaffakiyetle okutulduğudur. Eğer sultânî tedrîsâtı layık olduğu

derecede dikkate mazhar olursa sultânî programlarında lisân-ı Araba tahsîs olunan derslerin gerek mevad ve adedi Arapça'da muvaffak olmak için kâfîdir. Bi'l-hâssa sultânîlerin 'âlî kısmında edebiyat şubesi bu ihtiyaca tekabül edebilecek mahiyettedir.

Her neyse; mesrûdât ve tahlîlâtımız enzâr-ı insâfa isbât etmiştir ki tahsîl-i tâlîdeki bu ayrılıkları icâb ettiren esbab, tevhîde sâ'ik olacak avâmil karşısında pek hafif kalır. Ayrı kalmanın tevlîd ettiği muzarrât, vücuda getirdiği fevâ'id yanında pek çoktur, tevhîd edilirse husûle gelecek fevâ'id tasavvurumuzun fevkinde müsmir netâyiç meydana getirecektir.

Bu fevâ'idlerin en büyüğü cemâat-i milliyemizinin hayatında mühim bir inkılâbı tebşîr edecektir. Hayvanlar koklaşa koklaşa insanlar konuşa konuşa anlaşır derler ki, pek doğrudur. Bu hakîkat îcâbı bizde de genç yaşında aynı terbiyeyi almış münevverler 'âli tahsillerini -ister dînî, ister askerî ister lâyik [lâ-dînî] mekâtipte- ikmâl edip hayat-ı rûzmerreye atılınca birbirleriyle memleket meselelerinde şimdikinden daha ziyâde bir anlayışla konuşabilecek ve uyuşabileceklerdir. Çünki bu meseleleri ölçmek için ellerinde bir "vahid-i kıyâsî" bulunabilecektir. Hâl-i hazırda bu mesâ'ili tartmak ve halletmek için birinin elinde dirhem, birinin kilo, birinin miskal vardır ki her üçü de tayin-i miktarda tahallüf etmeye ve yekdiğerine dert anlatmaya mecburdur.

Tâlî tahsilde vahdet-i tedrîsat her nokta-i nazardan müfid ve 'ale'l-husus memleketin âtîsi namına lâzımü'l-icrâ bir vâsıta-i tevhittir.

Dergâh, 3. cild, 29. sayı, sayfa 71-72, İstanbul, 20 Haziran 1338

Hasan Âli [Yücel]

Hazırlayan ve Editör : Emir Çakır

Link

https://isamveri.org/pdfosm/D01054/1338_3_29/1338_29_ALIH.pdf